

Ku2020/01036/KL

Till:
Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia:
ku.KL@regeringskansliet.se

Svenska Röda Korsets yttrande över SOU 2020:21 Betänkandet Sveriges museum om Förintelsen

Svenska Röda Korset har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerade skrivelse och vill med anledning av detta framföra följande.

Sammanfattning av Svenska Röda Korsets synpunkter

- Svenska Röda Korset välkomnar en utredning om hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen ska inrättas.
- Svenska Röda Korset ser positivt på att en bärande del i museet bör vara att behandla och problematisera Sveriges och svenska medborgares agerande under andra världskriget.
- Svenska Röda Korset anser att det är viktigt att lyfta räddningsaktioner under andra världskriget och påminner även om mindre kända aktioner, till exempel Lübeckdetachmentet, där Svenska Röda Korset var inblandade.
- Svenska Röda Korset understryker vikten av att det nya museet samlar in material, så som berättelser, föremål och fotografier, från de som deltog i räddningsaktionerna, och även från de som arbetade med mottagandet på olika sätt i Sverige.
- Svenska Röda Korset hade önskat att museets pedagogiska verksamhet givits större plats i betänkandet, och att utredningen fördjupat sitt resonemang kring hur en pedagogisk förmedling av kunskap ska gå till.
- Slutligen framhålls att Svenska Röda Korset, genom Vitabussgruppen i Malmökreten, kan vara en viktig samarbetspartner för det nya museet.

Sammanfattning av utredningens förslag och resonemang

I utredningen föreslås att ett nytt museum inrättas för att markera att Förintelsen, även om den inte genomfördes på svensk mark, hänger ihop med Sveriges historia och att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige är en del av Sveriges kulturarv. Utredningen framhåller att ett museum syftar till att fördjupa, bibehålla och utveckla kunskaperna om hur Förintelsen möjliggjordes, vad som skedde i Europa under andra världskriget och hur Sverige agerade.

Utredningen föreslår bland annat:

- I första hand att ett museum om Förintelsen inrättas i form av en ny, fristående myndighet. Som alternativ föreslår utredningen att det kan inrättas inom en befintlig museimyndighet, eller inom Forum för levande historia. Till detta lämnas också en redogörelse för ekonomiska och andra konsekvenser av de olika förslagen.
- Att en ny museibygnad uppförs, på en plats med en i sammanhanget historisk betydelse, med närhet till akademiska institutioner och med möjlighet till hög publiktillströmning, inte minst från skolelever.
- Att insamling av berättelser, föremål och annat material från överlevande med anknytning till Sverige ska inledas skyndsamt med tanke på den höga åldern bland kvarvarande överlevande.
- Att museet bör upprätta särskilda former för samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation med läns museerna och Judiska museet. Denna samverkan föreslås finansieras med särskilda medel.
- Att museet ska ha en gedigen forskningsanknytning, därtill anses det vara centralt att museet har ett eget forskningsråd.

Svenska Röda Korsets utgångspunkter för vårt yttrande

Röda Korsets uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande, skydda liv och hälsa och att säkerställa respekt för varje människas värde. Inom ramen för det uppdraget arbetar Röda Korset bl.a. för att säkerställa respekt för internationell humanitär rätt, mänskliga rättigheter och humanitära värderingar och principer.

Svenska Röda Korset har varit verksamma i över 155 år och vi har genom vårt historiska arkiv en stor samling av information om olika humanitära insatser som vi genomfört under årens lopp. Mot slutet av andra världskriget, när Tyskland gick mot militärt och politiskt sammanbrott, genomfördes den stora svenskleda räddningsaktion som blivit känd under namnet ”Vita bussarna”. Den tillkom på regeringens uppdrag och genomfördes i Svenska Röda Korsets namn, under ledning av dess vice ordförande Folke Bernadotte.¹ Vitabussgruppen, i Svenska Röda Korsets Malmörets, har under åren byggt upp en fördjupad kunskap kring den så kallade Vitabussaktionen. De har skapat sig en god överblick över det material som expeditionen lämnat efter sig. De har även samlat på sig en egen boksamling med litteratur från åren runt andra världskrigets slut, samt en mängd artiklar som speglar både de som deltog i expeditionen och de som blev räddade. Vidare har de även tagit fram ett underlag till Svenska Röda Korsets hemsida som bland annat ska berätta om vitabussaktionen.

Svenska Röda Korsets synpunkter på utredningens förslag

Svenska Röda Korset välkomnar en utredning om hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen ska inrättas. Trots att förintelsen inte ägde rum på svensk mark så berörde och berör det vårt land på olika sätt, och kunskapen om vad som hände behövs både i dagens samhälle och för kommande generationer.

4.2.4 Sveriges agerande

Svenska Röda Korset välkomnar det resonemang som förs på sidan 110, där utredningen framhåller att museet ska ges möjlighet att hantera Sveriges specifika roll under andra världskriget, och styrker direktivets förslag om att en bärande del i museet bör vara att behandla och problematisera Sverige och svenska medborgares agerande. Detta rymmer räddningsaktioner, under den senare delen av kriget, och

¹ Se rapporten *Vita Bussarna – Svenska Röda Korsets räddningsaktion i Tyskland under andra världskriget (2000)*.

eftergiftspolitik, flyktingmotstånd och medveten diskriminering under inledande skede.

Utredningen nämner att det är av stor betydelse att Sverige deltog i flera uppmärksammade räddningsaktioner, och Röda korsexpeditionen med de vita bussarna nämns på flera platser i utredningen. Svenska Röda Korset välkomnar att Vitabussaktionen lyfts fram, men vill samtidigt påminna om en annan av Svenska Röda Korsets aktioner, Lübeckdetachementet, som inte fått lika stor uppmärksamhet och som ofta förväxlas med Vitabussaktionen. Lübeckdetachementet var ett samarbete mellan United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA), svenska staten och Svenska Röda Korset. Uppdraget var att föra över 10.000 f.d. koncentrationslägerfångar från Bergen-Belsen till Sverige, via Lübeck. I Lübeck upprättades ett läger dit fångarna fördes i omgångar för avlusning. Från den 23 juni till 25 juli, 1945, fördes de över med fartyg till bl.a. Malmö, Helsingborg, Göteborg och Kalmar. Just nu pågår ett forskningsprojekt vid Stockholms Universitet kring Lübeckdetachementet, och även företrädare för Vitabussgruppen i Svenska Röda Korsets Malmörets undersöker Lübeckdetachementet.

5.3.1 Föremålsförvaltning och dokumentation

Utredningen fastställer, på sida 116, att samlingsområdet för museet bör vara berättelser, föremål och annat material från överlevande som kommit till Sverige, samt i vissa fall från överlevande utan direkt anknytning till Sverige, och material som rör eller relaterar till både den svenska statens och det svenska civilsamhällets agareande under upptakten till Förintelsen samt under och efter Förintelsen. Svenska Röda Korset vill i detta sammanhang understryka vikten av att det nya museet även samlar in material, så som berättelser, föremål och fotografier, från de som deltog i räddningsaktionerna, och även från de som arbetade med mottagandet på olika sätt i Sverige. Vitabussgruppen i Svenska Röda Korsets Malmöret har under många år besvarat olika förfrågningar rörande vitabussaktionen från såväl privatpersoner som institutioner, både nationellt och internationellt. Det är frågor som rör expeditionen, men också frågor om ankomsten och mottagandet i Malmö. Överlevanden och dess

anhöriga söker alltså inte bara uppgifter om sig själva, utan vill också veta vilka det var som hjälpte dem och hur det var organiserat.

5.3.2 Publik verksamhet och förmedling

I detta avsnitt lyfter utredningen vikten av att ta fram en gedigen basutställning som ska täcka perioden före, under och efter Förintelsen. Här hade Svenska Röda Korset, utifrån våra erfarenheter av att arbeta med pedagogisk verksamhet både generellt och med de vita bussarna och Förintelsen, önskat att den pedagogiska verksamheten fått betydligt större plats i betänkandet. Forskning och traditionell museiverksamhet berörs ingående, vilket är positivt och naturligt för ett museum som detta, men att ge det pedagogiska perspektivet en större plats hade breddat både utredarens slutsatser och museets roll i samhället.

6.5 Verksamhetens resursbehov

I direktivet påtalas vikten av att bygga upp föremålssamlingar och arkiv, som ska utgöra en grund för forskning. I utredningen, på sidorna 151-152, har man valt att dela upp Föremålssamlingar och Forskning. Här blir det tydligt att man skiljer på föremål och dokumentation i förhållande till bibliotek och arkiv. Svenska Röda Korset, genom Vitabussgruppen i Malmökretsen, föreslår här att i uppbyggnadsskedet undvika att skapa så tydliga uppdelningar och istället se hur man kan förena dessa två funktioner så att arbetet kan ske gränsöverskridande. Ska man bygga upp en stor samling, skapa sökvägar och databaser är det viktigt att ha en gemensam kunskapssyn kring hur det ska göras och att det stämmer väl överens med övrig musei- och arkivpraxis.

Slutligen vill Svenska Röda Korset framföra att vi, genom Vitabussgruppen i Malmökretsen, kan vara en viktig samarbetspartner för det nya museet. Svenska Röda Korset bevarar sitt arkiv på Riksarkivet och ska precis, i samarbete med Bernadotteakademin påbörja ett digitaliseringsprojekt av material rörande vitabussaktionen. I Sverige finns idag två Vita bussar bevarade, en på Malmö Museer och en på Volvo i Göteborg. Den senare har tidigare ägts av Svenska Röda Korset och det finns sedan ett antal år tillbaka ett avtal som ger Vitabussgruppen i Svenska

Röda Korsets möjlighet att utnyttja denna vid arrangemang runt omkring i södra Sverige. Denna buss skulle kunna få ett nytt hem på ett museum om Förintelsen i Sverige och har potential att bli en mycket viktig del av ett museum och dess verksamhet. Vitabussgruppen vet vilket värde det är i att befinna sig inne i den vita bussen. Det skapar ett rum, en autentisk plats, som i många fall är avgörande för att kunna förmedla de frågor som ett förintelsemuseum ska behandla och tydliggör den vita bussens roll i sammanhanget.

SVENSKA RÖDA KORSET

Martin Ärnlov
Generalsekreterare